

י. אורן : הקורידה

אני מרמה אותה. כשאינה נמצאת בבית אני מרבה לכתוב במהירות, בוריות, כמעט בכתב רהוט. אמנם איני סבור שמישהו יוכל לקרוא את כתבידי. אני עצמי ודאי שאיני יכול לקרוא, ואף אין אני מנסה, לפי שידוע אני מראש כי יהיה זה נסיון־שווא. בחדשים האחרונים ניסיתי לא אחת לקרוא, ולא דווקא את כתבידי שלי, שספק אם השם כתביד יאה לו (שפן כותב אני ביד שמאלי, ולא משום שאיטר ידימיני אני אלא משום שידי זאת משותקת והיא מונחת על ברכי כאבן שאין לה הופכים). ובכן, לא את כתבידי ואף לא כתביד של זולתי ניסיתי לקרוא כי אם אותיות־דפוס, מהן אותיות קידוש־לבנה, והעליתי חרס בידי. אמנם רואה אני כל אות בנפרד, מבחין בה ומוזהה אותה, אלא שהאותיות אינן מצטרפות למלים. ואף אם לפרקים משחק לי המזל והן מואילות בחסדן להתלכד במוחי למלה אחת בעלת משמעות, שוב אין המלים מצטרפות כדי משפטים בעלי מובן. הרופאים נדים בראשיהם ותמהים על פגם זה שבי יותר מאשר על כל שאר הפגמים שנשתיירו בי לאחר הניתוח. ואכן, סבור אני כי מבחינה רפואית יש יסוד לתמהיתם: מאזן אני לתכניות שידור, שומע ומבין את כל המשודר; מיום שאירע לי מה שאירע ראיתי חמישה סרטים — אחד עוד בכית־החולים וארבעה בבתי־קולנוע — ולא זו בלבד שקלטתי את תכנם אלא שאני זוכרם עד היום הזה; ועיניכם הרואות שיכול אני אפילו לכתוב. ואולם הקריאה ממני והלאה. יש אומרים שאין איש קורא ספרים בימינו ואת מקומם של הספרים ירשו סרטי הקולנוע ומקלטי הרדיו. אפשר שאיש אינו קורא, אבל אני הייתי מרבה בקריאה. ולפי שעכשיו איני יכול להמשיך בכך, סבור אני כי מקומי במוסד־למתנוונים. המדובר הוא בניוון גופני בלבד, ביתר דיוק — במה שנראה בעיני החברה כניוון, שהרי עוד תיוכחו לדעת שאיני רואה עצמי מנוון כל־עיקר. מכל־מקום, אשתי אינה מוכנה לשמוע על מוסד־למתנוונים. היא מטפלת בי כטפל אם בתינוקה, מאכילה אותי, משקה אותי, ולפחות תריסר פעמים ביום היא מכריזה חגיגית על הטבה ניפרת שחלה במצבי. רק לפני שלושת־רבעי שנה יכולתי בעמל רב לפסוע עשרים פסיעות. והיום צועד אני מאה צעדים בזה אחר זה עם ששמאלי מחזיקה במקל ובימיני המאופנת תומכת אשתי. הרי זו תוספת של שבעים־וחמש פסיעות בתשעה חדשים. שמונה פסיעות ושליש הפסיעה לכל חודש במוצע... עליה של 0,2666 פסיעות בכל יום. עיניכם הרואות... שוב עיניים רואות. רצוני שמכאן ולהבא יוסכם ביני לבין אותה בריה דמיונית שתטריח את עצמה לקרוא ולפענח את המקוקו כאן, שכל־אימת שאני פונה אל הקורא או אל הקוראים איני עושה כן אלא מתוך הרגל ושיגרה שמקורם במיתוס הקרוי בימינו תקשורת, ופירושו אמונה תמימה וחסרת־שחר כי ילד־אשה מדבר אל יצירי־אנוש

כמוהו ולא אל עצמו ואל החלל הריק. עיניכם הרואות אפוא כי עוד ידי רב לי, אם לא בהליכה הרי לפחות בתורת-החשבון. במקצועי הריני מהנדס-מכונות מדופלם. והקורא אינו צריך להיות קלאמנה כדי להאמין לי שהגעתי כבר להשגים גדולים יותר במתימטיקה וחישובתי חישובים מסובכים יותר מאלה שהדגמתי כאן. מכל-מקום, אם רצונכם בכך מוכן אני אפילו לחשב מהי ההתקדמות שחלה ביכולת הצעידה שלי בכל שעה, בכל רגע ובכל שניה. מכאן שיש דברים בגו. כלומר, אפשר שאשתי דוברת אמת וכי אכן מתקדם אני. „לאט אבל בטוח!“ — אומרת אשתי וירידי עיניה מתמלאים אדם מתוך מאמץ לכבוש את הדמעות. אף אני מסייע לה לכבוש דמעותיה בדרך משלי: כל-אימת שהיא מצביעה על ההתקדמות (וזאת היא עושה, כאמור, תריסר פעמים ביום) נד אני לאות-הסכמה בראשי ומעלה על שפתי חיוך של קורת-רוח. דרך-אגב, אשתי היא שאמרה לי לראשונה (ואחריה חזרו כל מכרי וידידי על פי הוראתה החשאית) כי העובדה שאיני יכול לקרוא אינה מעלה ואינה מורידה, שהרי רובו של כל המין האנושי חדל לקרוא ואף הוא, כמוני, מסתפק בראדיו ובקולנוע. מילא, אפשר שרובה של האנושות מקומו במוסד-למתנוונים.

ואף-על-פי-כן יש עוד הבדל ביני לבין רובה של האנושות. פרט לאילמים ולתינוקות רפים, כל המין האנושי מדבר. ואילו אני, כוח-הדיבור ניטל ממני. אני שותק. נד בראשי, מעוה פרצופי, רומז וקורץ ועושה מיני מחוות שונות ומשונות, ושותק. כל הנסיונות ללמדני לדבר עלו בתוהו. מה שאין כן הנסיונות ללמדני לכתוב ביד שמאל. מורה מיוחדת באה אלי יום-יום ומאמנתני במלאכה זו. היא מראה לי תמונה ומצווה עלי לתאר בכתב את המצוי בתמונה. ואני מציית. אות אחר אות אני מצייר בקפידה ובשקידה — ממש כתיבה תמה. הואיל ואין ביכלתי לקרוא את הכתוב, בודקת אשתי את יצירותי אלו ושוב מתפעלת מן ההתקדמות האדירה, העצומה, היוצאת מן הכלל וכו', וכו', שהכתוב על הנייר מעיד עליה בשחור על גבי לבן. הואיל וכך, לא נותר למורה אלא לאשר את דבריה במנוד-ראש, שהרי כל תארי הגוומה לשבח ולתהילה, מה שקרוי בלעז סופרלטיבים, כבר מוצו בפיה של אשתי.

יושב אני, אפוא, ומצייר את האותיות אחת לאחת — גם ביד ימין היה לי בשעתו כתביד נאה, דייקני וברור — ומתאר כל מה שאני רואה בתמונות, שהמורה לכתביד-שמאל מביאה לי. עיקר עיסוקי בכך בשעות הבוקר, כשאשתי יוצאת מן הבית לערוך קניות, לשלם חשבונות ולסדר סידורים שונים, החל במס-הכנסה וכלה בכל הגינונים הפורמליים הכרוכים בגימלה שלי, ואין צריך לומר בכל הריצות שהטיפול הרפואי בי מחייבן. מתוך כך שרוי אני לבדי כמעט עד לצהרי היום וכל אותן השעות מתאר אני לכאורה במלים את הנראה לי בתמונות וכותב משפטים כגון: הילדים מטיילים בגן; הגננת יושבת על ספסל; כרושציב נפגש עם נאצר בעצרת או"ם; הם לוחצים ידיים... וכיוצא באלה דברים המצולמים בשבועונים ובספרי-ילדים.

וכשחוזרת אשתי מטרוותיה בחוץ פורקת היא את סלסלת הקניות, מחלקת את המיצרכים במקומות הראויים להם, שופתת את קדירת פת־הצהריים על כירת־הגז ולאחר־מכן היא נוטלת מידי את המחברת ופורצת בקריאות־גיל קולניות, כזמרת קונטראלטו שמשום־מה היא מנסה לשיר בקול סופראנו דווקא, למראה ההתקדמות שחלה היום. קריאות אלו צורמות את אזני, אך במידה שעודי שולט בשרירי־פני נזהר אני מאד שלא לגלות אפילו בצל של רמו את הצרימה הזאת. ואילו אשתי, עם שהיא מתפעלת מן ההתקדמות מבחינה איכותית, הריהי מאוכזבת מן הכמות ואינה מעלימה ממני אכזבה זו. אדרבה, תוך כדי התפעלות הריהי מטיחה בי האשמות של עצלות ובטלנות ומשדלתני לעבוד יותר ולהתאמץ יותר. אני כשלעצמי איני מתרשם מדבריה אלה, שכן זה לי שלושים־ושתיים שנה שהיא טופלת עלי אשמת עצלות ובטלנות. ואם בכל השנים הללו היו האשמותיה אלו מוצדקות במידה רבה, שפן מודה אני ומתוודה כי מימי לא הצטיינתי בפעלנות־יתר ותמיד היתה לי זיקה של אהדה אל המנוחה והבטלה, שהן מרחיבות את הדעת ומעשירות את הנפש יותר מכל פעילות שהיא, הרי עכשיו, דווקא בשבועות אלה, אין קורטוב של הצדקה להטיל בי דופי זה. אדרבה, עובד אני ועובד קשה. אני כותב. כמעט בכל שעות היעדרה כותב אני רשימות אלו, שלעולם לא אוכל לקראן.

כן, אני מרמה אותה. את המשפטים הרשמיים אני מסיים תוך חצי שעה ועד לרגע שבו נשמעות פסיעותיה הכבודות על מדרגות הבית איני גורע יד שמאלי מפיסות נייר הטואלט, שעליהן מקווקו אני את רשימותי וגונזן לאחר־מכן בגניזה מיוחדת־במינה, כלומר — מאחרי הביטנה שבמעיל־הגשם שלי התלוי עדיין בארון. ביטנה זו אינה צמודה למעיל אלא מכופתרת אליו. התרתי כפתור אחד ואני דוחף את הפיסות המקווקוות אל תוך הסדק שנתחווה מתוך כך. אין לחשוש שמא יתגלה המחבוא בימי־חלדי. בימות סגריר וגשם איני יוצא מפתח ביתי, אף לא אצא כל שארית־ימי. ח־ח־ח־ח־ח! צר לי שלא אזכה לחזות בהבעת־פניו של זה שאחרי מותי יירש או יקנה או יקבל במתנה את מעילי (בני משכמו ומעלה גבה־קומה ממני והמעיל אינו הולם אותו. אפילו הלמו המעיל לא היה לובשו, שכן זה כמה שנים עושה הוא בחוץ־לארץ בתפקיד חשוב מטעם משרד־החוץ) ויגלה מאחרי הביטנה מטמון של נייר טואלט, ששמאלו של מאובן חרטא עליו מה שחרטה בחרט אנוש. אם יהיה זה אדם קר־מזג ומיושב־בדעתו, ישליך את הניירות אל המקום הראוי להם על פי טיבם ומהותם ולא יתן דעתו עליהם. אם יהיה סקרן, ינסה לפענח את הכתב, אך עד־מהרה יתיאש ויעשה כמעשהו של הראשון. אם יהיה סר וועף, שאזנו כרויה רק אל רחשי הקדרות והטראגיות שבחיים, ינוד בראשו ויוסיף מועקה על כאב העולם שבנפשו. אך אם ישחק לי מזלי ויהיה זה אחד מאותם ברוכי־אלוה, שכל־אימת שהם נתקלים בסבלו ובאפסותו של הזולת לבם מתמלא עליצות וחדווה משום שחשים הם במשנה עוז ותעצומות את אונם ואַשרם־הם, כשם שאפלת הצל מדגישה את נהרת האור, הרי לפני שיטיל אל פח האשפה את האוצר הגנוז בין ביטנה צבעונית רכה לבין בד אטיס־מים שצבעו צבע ח'אקי משעמם, יפתח את פיו,

יחשוף שניים בריאות־לבנות ויפרוץ בצחוק עלומים ועוגג. אולי לא־חר־מפן, כדי להקל על מצפוננו — זה המוצר החברתי, שדורות מטיפים טיפחוהו על־מנת שיתבל בכף של זפת כל חבית של דבש — יזכור אותי ויפטיר כלא־חר־פה: „מסכן”. רבותי!.. ואם זכרונני אינו מטעני, כבר פירשתי אל מי אני מתכוון בפניות כגון רבותי, קוראי וכו’... רבותי! מעיד אני עלי רשימות אלו, כי כינוי זה לא זו בלבד שהוא מיותר, מעליב ופוגע, אלא שאין הוא הולם את העובדות. אינני מסכן. אינני אומלל. טעות היא. טעות מרה. אדם אני. האדם בה־א־הידיעה. האדם הנבון. Homo Sapiens. אותו זן וזאולוגי מיוחד בכל עולם־החי שהוא ורק הוא חובק־זרעות־עולם. חובק תבל ומלואה ביד אחת — יד שמאל. כן, רבותי, עכשיו חובק אני זרעות־עולם ביד אחת, ואילו לפני כן חיבקתי בקושי את אשתי בשתי ידיים. אמנם, שמנה אשתי מאד בעשרים השנים האחרונות ומתוך כך כבדו גם צעדיה, שאני שומעם על המדרגות. וכיון ששומע אני את צעדיה על המדרגות, הגיעה שעתי לדדות אל מעיל־הגשם...

ב

קיבוץ־הגלויות ודאי הוא שגרם שבדורנו יש שבעל ואשתו אין להם לשון משותפת של ממש, ואין המדובר במשמעותו הסמלית של מושג כי אם בלשון משותפת פשוטה־כמשמעה. אשתי ואני מדברים עברית זה עם זה. ואולם שפת־האם שלי היא אידיש ושפת־האם שלה צרפתית. אני, כידוע, חדלתי לקרוא, ואילו אשתי, אף שהיא טוענת כאמור שכל המין האנושי חדל לקרוא יחד אתי, מוסיפה לקרוא. אמנם, אך ורק בלשון הצרפתית. למזלי — ואולי למזלה — אף אני שומע צרפתית. לפיכך יש שהיא קוראת באזני בקול, ואני ספק מקשיב ספק אינני מקשיב. בערבים האחרונים קוראת היא בספרו של אנדרה ז'יד, „מזייפי־המטבעות”. דרך־כלל אינני עוקב אחר קריאתה, ואולם יש שמשפטים בודדים, פעמים אפילו שיחות ותיאורים שלמים, נקלטים במוחי. אתמול זקפתי את אזני: קטע מסוים עורר בי ענין מיוחד. רמזתי לה שתקראהו לפני בשניה ולא־חר־מכן בשלישית, ברביעית ובחמישית. היא נתנה בי מבט של תמיהה הגובלת באימה, אבל עשתה את מבוקשי. חמש פעמים קראה את הקטע באזני ואין תימה שאני זוכרו עכשיו על־פה. דומה כי היה זה קטע מתוך שיחה על הסופר אדואר, גיבורו הראשי של הרומן, עם הנער ברנאר, שאף הוא אחד הגיבורים הראשיים. וכה אמר אדואר:

„אידיאות... כן, האידיאות, אני מודה, מעניינות אותי יותר מבני־אדם. מעניינות אותי יותר מכל דבר אחר בעולם. האידיאות חיות, נאבקות, מתות ממש כבני־אדם. אמנם, אפשר לטעון כי רק באמצעות האדם אנו מכירים אותן ולומדים עליהן, כשם שלומדים אנו על משב הרוח באמצעות תנועתו הקלה של קנה־הסוף. הסוף המתכופף. אבל הרוח ערכו רב מערכו של קנה־הסוף”.
„הרוח קיימת ללא תלות בקנה”, שיטעו ברנאר.

התערבות זו, שאדוֹאֵר ציפה לה זה מכבר, איפשרה לו להמשיך: „כן, אני יודע שהאידיאות מתקיימות אך ורק בזכותו ובמיצועו של האדם, אבל דווקא בכך טמון היסוד הפאתטי. הן חיות על חשבוננו של האדם שבזכותו הן קיימות.”

אדוֹאֵר צודק. חבל רק שדבריו מסוגננים יתר על המידה, מעורפלים וספוגים תחבולות ספרותיות. יש להגדירם בבירור, ביוֹבש אכזרי־טכני, בלי דימויים, ברחלי־בתך־הקטנה. לא פיוט ולא פאתוס, לא רוח ולא קני־סוף, כי אפ, בפשטות, מכשירי־ייצור. האדם הוא מכשיר ייצור לאידיאות ולא עוד. זה יתרון האדם מן הבהמה ואחר איו. זה תפקידו האחד והיחיד של המין האנושי, כשם שתפקידם של מיתקני פוֹרד לייצר מכוניות. ואני מימי לא מילאתי תפקיד זה ביעילות רבה ככל שאני ממלאו כיום. שהרי עד כאן כמעט לא היה ולא־כלום ביני לבין כל חיה אחרת. אם ייגעתי מוחי לא ייגעתי אלא לשם תועלת או לשם הנאה. מהנדס־מכונות אני, ועשרים־וחמש שנים פיקחתי מטעם הממשלה (ממשלת המנדט וממשלת ישראל) על כמה בתי־חרושת כדי להוציא לחמי ולפרנס את משפחתי, כשם שהחתול מחטט בפחית־אשפה למצוא לו מחייתו. כל שאר הדברים שעשיתי לא עשיתי אלא להנאתי, במישרים או בעקיפים — כשם שהחתול מתחמם בשמש או רובץ על כר לרווחתו ולעונג־לבו. ואילו עכשיו שוב אני עושה דבר, רק מייצר אידיאות בלבד, ואין לי מייצור זה לא הנאה ולא תועלת. אני ממלא חובה, מקיים מצוה ומבצע משימה, מגשים יעוד. אדם אני, אדם בטהרתו, תמצית האדם במלוא חריפות מהותו הייעודית המרוכזת. לשון אחרת: מיתקן לייצור אידיאות. מיתקן שתפוקתו אינה זקוקה לא למהנדס־מכונות ולא למהנדס־ייעול.

והאידיאות, כדבריו של ז'יד — או, ביתר דיוק, של גיבורו אדוֹאֵר — חיות, נאבקות ומתות. שוב נכונים הדברים בעיקרם, אלא שחסרה בהם ההדגשה. חייב היה ז'יד לשים את הדגש במאבק. ריבון־העולמים! איזה מאבק! מאבק־אדירים, קרב־איתנים! מלחמת־עולם! לוחמה אטומית! הירושימה, גוג־מגוג, תיאמת־ומרדוך — כאין־וכאפס הם לעומת מלחמת האידיאות.

אולי שמתם לב, רבותי, כי פיסת־הנייר הראשונה, הפותחת רשימות אלו, הוכתרה בשם „קורידה”. קורידה הוא הכינוי הספרדי המקורי למלחמה הדראמתית והאכזרית ביותר שבכל מלחמות הפרט האנושי, זו הקרויה בפנינו מלחמת־פריים. דין הוא שאעיר כאן כי המונח מלחמת־פריים, המקובל משום־מה בלשוננו, אינו אלא סילוף ושיבוש. לא הפריים נלחמים זה עם זה כי אם האדם נלחם פה עם הפר. לפיכך מוטב, לדעתי, לוותר על הקיצור (היום ארוך והמלאכה מעטה...) ולקרוא לה בשמה הנכון: מלחמת האדם בפר.

אלא שאני העדפתי להכתיר את רשימותי אלו במלה הספרדית המקורית „קורידה”. ראשית משום שאיני יודע ספרדית והמלה אינה מעוררת בי אסוציאציות עם האדם, ומתוך כך עשויה היא לסמל, באורח מדויק וקולע יותר, את מאבק האידיאות בטהרתן. ושנית... אני מקווה שהסיבה השניה תסתבר מאליה למקרא הדברים הבאים.

ובכן, האידיאות נאבקות בקורידה אכזרית, וככל שהן נאבקות כך גדלה תפוקתן בגופי המשותק, שאינו, כאמור, אלא מיתקן לייצורן. כבכל מיתקן יש בו בגופי אבזרים ראשיים ואבזרים משניים, חלקים עיקריים וחלקים טפלים. המכשיר העיקרי לייצור האידיאות הוא, כידוע, המוח, כשם שהמנוע הוא המכשיר העיקרי להנעת המכונית.

כלום נסעתם אי פעם במכונית שמנועה נפגם ולא היתה כל אפשרות לתקן את הפגם בדרך? לא שהמנוע התקלקל עד בלי יכולת לנסוע אלא רק נפגם קצת. אני נסעתה והנסיעה היתה לי לחוויה. היה לילה אפל. הדרך ארוכה ושוממת. הנהג חשש בכל רגע שמא תיעצר המכונית לפתע ושוב לא תזוז ממקומה. הכביש התפתל בסמוך לגבול. מעבר לגבול נשמעו קולותיהם של משמרות אי.ב. והמנוע היה בו פגם. הפגם סיכן את חיינו. ועצם הסיכון הוא שהפך נסיעה משעממת להרפתקה, לחוויה, לעלילה רבת-מתח. וכשהגענו אל מחוז-הפצנו ראינו את עצמנו בחינת פליטי ספינה שנטרפה בים (בשל פגם במנוע) אשר חתרו אל חוף-מבטחים, שרו עם הים ויכלו לו.

ג

הקילקול... או מוטב לי שאומר: קלקלה... לא, נדמה לי כי למעלה השתמשתי במלה „פגם“... ובכן, הפגם החל עוד בבקרו של אותו יום... לא, גם ניסוח זה אינו מתקבל על הדעת, לא מבחינה תחבירית ולא מבחינה עובדתית. „הפגם החל“ — הרי זו עברית גרועה. ואפילו מותר לומר כך בעברית — רק האכזר שבמחמירים ידרוש ממני שאקפיד על העברית במצבי הנוכחי — אין זה נכון. לאחר-מכן טענו הרופאים שהענין היה פרי התפתחות סמויה שנמשכה שבועות ואולי אפילו חדשים. אבל אני לא חשתי בו ולא הרגשתי בו אלא אותו בוקר. ראשית-כל, קשתה עלי הקימה. צריכים אתם לדעת, רבותי, כי מטבעי דייקן אני ואולי אפילו דקדקן, וספק אם בשלושים-וחמש השנים האחרונות איחרתי לעבודתי עשר פעמים. אמנם, סמוך למיטתי נמצא תמיד השעון המעורר, אלא שזה היה משמש לי בעיקר אמצעי בטחון, שכן בלי סיועו הייתי מתעורר ברגע הדרוש. אותו בוקר לא התעוררתי. אדרבה, אפילו לאחר שסיים השעון המעורר את מיכסת צילצוליו, שעה ארוכה עדיין הייתי שרוע במיטתי ועיני עצומות. עופרת משונה הוצקה בתפוחי העיניים ובשמורותיהן. אימצתי את כל כוחותי, וקמתי. עיני נפקחו, אך העופרת לא נעקרה מהן ואפילו לא הותכה. כבדה ומוצקת מילאה את ארובותי מפנים. אותה שעה נתמלא לבי קנאה בפסיליהם של הקדמונים, שעניניהם היו עשויות זכוכית, קונכיות ואבני-חן, אך לא עופרת.

בשעת הגילוח פצעתי את לחי. פני זבו דם. נדמה היה לי שידי הימנית רוטטת. הפצעים תכפו. החלפתי את סכין-הגילוח: הסכין החדש חדר בבשרי ביתר עומק, פצע ללא רחם, פצוע, שרוט וחחוך. מימי לא היו לי יומרות מיוחדות, לא כאדם ולא

כגבר, ואולם אחד הדברים שהייתי גאה עליהם היה כושר הגילוח שלי. מתגלח הייתי למשעי, לחיי חלקות תדיר ופני אין בהן שרטת. אין תימה שאותו בוקר היו כל עובדי המשרד מתבוננים בפליאה בפני החתוכים וליצנים שבהם שאלוני אם לא הייתי בבית־המטבחיים. כלפ־חוץ הגבתי על חידוד זה בחיוך קל, אבל אי־שם במעמקים חשתי כאילו פגע בי חץ. לא חץ מורעל, לא חץ־מוות, ואף־על־פ־י־כן חץ. שעה שדנתי עם עוזרי בדבר שרטוט מסוים, שאלני הלז פתאם:

„מדוע אתה מדבר כך?”

„מה פירוש, כך?” תמהתי.

„כמי שחש בשניו”, פירש.

„לא, אינני חש בשני”, פטרתי בקצרה, ושבתי לעיין בשרטוט שהיה פרוש לפנינו על השולחן.

ואולם משיצא מן החדר חדרה בי תחושה של אי־נוחות בצד הימני של שפתי. הרגשתי בו מעין קהות שלאחר זריקה שמזריקים בחניכיים לפני עקירת שן. בערביתו של אותו יום הרצה יגאל ידון על מכתביו של בר־כוכבא שנתגלו במדבר יהודה. מנוי־וגמור היה עמי ללכת לשמוע הרצאה זו. שעוד מימי נעורי עיקר תחביבי ההיסטוריה העתיקה והמיתולוגיה, ולא למדתי הנדסה אלא מתוך חישובים מעשיים. אותו ערב עצמו הוצג הסרט „מאדאם בובארי”. פלובר קסם לאשתי יותר מבר־כוכבא. לפי שהיה זה יום־חמישי בשבוע והסרט הוצג כבר שבועיים ימים, היתה זו ההזדמנות האחרונה לראותו. אני לא קראתי מימי את פלובר ועכשיו ברור לי ששוב לא אקראנו. אמרתי לאשתי שאין לנו ברירה אלא ללכת איש לדרכו — אני אל בר־כוכבא והיא אל מאדאם בובארי — או, ביתר דיוק, אני אל יגאל ידון והיא אל פלובר. הישירה אשתי את מבטה אל תוך עיני — אותן העיניים שהעופרת עדיין היתה יצוקה בהן מן הבוקר — מבט בוחן שדאגה עמומה מסתתרת במעמקיו, חככה רגע קט בדעתה, ואמרה:

„לא. אני אלך אתך”.

כשאני זוכר מבט מוזר זה, שעוד חזר ונקלע בי לא אחת, וכן את ההסכמה, המזורה ממנו, להילוות אלי להרצאה על מכתבי בר־כוכבא, ובעיקר כל מה שאירע לאחר־מכן, איני יכול שלא לקבל את הדעה הרווחה בדבר תבונה־שפלב, כלומר אינטר־איציה, שרוב הנשים נתברכו בה כביכול.

אף שראשי היה כבד עלי, הקשבתי רוב־קשב להרצאה והייתי צופה בענין רב בתצלומים שהוקרנו בפנס־הקסם. הרי יהודה, הקניון, המערה הרהיבו את העין. מכתביו של השליט העברי האחרון ביהודה נמצאו כידוע בארנקה של אשה. מתוך כך הופיעו על המסך חפציה של אותה אשה, וביניהם ראי. הצצתי בראי ומחשבותי נתבלבלו. תהו־ובוהו השתרר בראשי. בזכרוני צפה ועלתה האגדה שלפיה הומת בר־כוכבא על־ידי נחש. ברור היה לי משום־מה שאין זה אלא אותו נחש מסית ומדיח, שבעטיו גורש האדם מגן־עדנו. כמיהה גדולה לגן־עדן מילאה את לבי

ההציפתי כולי. נכספתי לשכב בצלו של עץ־החיים ולאכול מפרי עץ־הדעת, אף שדרך־כלל אוהב אני לשכב במיטה ומבכר מאכלי־בשר על פירות. ממנורובו מוכן הייתי להגשים את חלומי, ומובטח אני שהייתי עושה כן לולא הנחש. חששתי מפני הנחש, שהרי כל בר־בירב יודע שבצלם של אילנות מצויים נחשים, ביחוד בימות־שרב — והיום יום־שרב היה. שוב לא קלטתי את ההרצאה והייתי יושב ומהרהר בנחש. ואדם הנכסף אל גן־עדן ומהרהר בנחש סופו שיתן דעתו גם על חוה, שכן ברית־סתרים כרותה מששת ימי־בראשית בין נחש לחוה. אף איזיס המצרית היה לה ענין עם נחש. ולא רק איזיס. רבות הן האלות שהמיתוס קושרן בנחש, כשם שרבים הם האלים שהמיתוס קושרם לפר. אשה־נחש, גבר־פר. ואפילו משה רבנו, עם כל קנאותו העזה לאֵל על־מיני ועל־אנושי, לא מצאה ידו לבטל שני סמלים אלה. נחש־הנחושת מכאן, והכרובים, שאינם אלא פרים בעלי־כנפיים, מכאן. וקראתי מאמר של טור־סיני המוכיח כי ישראל משמעו שור־אל. בר־כוכבא, שליטה האחרון של ישראל העתיקה, נחש חנקו. נעלה מכל ספק הוא שקיים קשר מסתורי בין אותו נחש לבין האשה ששמרה את מכתביו של המצביא המורד למען ההיסטוריה. ככל אשה שומרת מכתבים אף זו ודאי מתוסבכת היתה וקרובה להיסטוריה. אפשר היא־היא ששילחה בו את הנחש. מתוך אהבה, כמוכן, מתוך קנאה, מתוך שהוא מתמסר יותר למרד מאשר לה — על־כל־פנים מטעמים פסיכולוגיים־רומנטיים. ולאחר מותו נישקה כל שורה ממכתביו, שהיו מיועדים לקצינים הסרים למשמעתו ולא לה, הרטיבתם בדמעוֹתיה והרעיבה עצמה עד־מוות במערה עמוקה. אכן, הארנק הוא עדות מובהקת נגדה. דינו כדין אותה שגיאה קלה וגורלית שעושה פל רוצח בסיפור־בלשים, כדי שהסיפור יוכל להיכתב. העיפותי עין על המסך. עדיין פרוש היה עליו הראי. אלא עכשיו נשקף ממנו קלסתר־פניה של אשתו. הראי התפשט על כל המסך ופניה של אשתי עמו. פניה נוכח פני ומבט־הדאגה שלה נעוץ בעיני־העופרת שלי.

ד

איני זוכר אם כבר סיפרתי לכם שאשתי היא ספרדייה. אני מוצאי מעיר המכונה ירושלים־דליטא. אבי היה סוחר, סבי היה חייט, ומי היה אביו של סבי אינני יודע. אביה של אשתי אף הוא היה סוחר, אבל מגילת־היחש שלה מגיעה עד דון יצחק אברבנאל. לו היה אברבנאל מקבל בשעתו את הצעתה של איזבלה הקשטילית וממיר דתו ערב גירוש־ספרד, ודאי לי שאשתי היתה כיום אחת מבנות האצולה של ספרד.

וכאן רואה אני צורך לגלות סוד כמוס. מעין תגלית חשובה שנתבזקה במוחי. סבור אני, רבותי, שבנקודה זו אין המסורת ההיסטורית נכונה. לבי סמוך ובטוח כי אי־שם בנבכי הארמון קיבל אברבנאל את הצעתה של המלכה, שאם לא כן איך אפשר הדבר שבקורייה, שנערכה בזירה הגדולה והמפוארת ביותר במאדריד, ישבה אשתי בשורה הראשונה מוקפת אצילים בתלבושת־פאָר והיא עצמה עטויה שמלת־שיראים

סגונית ועדויה אבני־חן מבהיקות. עיניה השחורות בורקות בתאורה המסנוורת וגווה הדק והגמיש (דק וגמיש כפי שלא היה אפילו בימי נעוריה) נפתל בפירפוס נחשי עם כל שיא דראמתי חדש במהלך הקרב. כל העיניים היו צופיות אל הלוחם האמיץ ואילו מבטה שלה, שעמעום הדאגה עדיין לא סר ממעמקיו, היה מרותק אלי. ואין תימה בדבר, שהרי הפר הייתי אני. אני ולא אחר.

אין טעם שאתאר לפניכם את הרגשתי. הרגשת עצמה ואון שאין דומה להם במלוא תבל. האמפיתיאטרון הגועש והחגיגי היה לקו־נמלים בעיני. אך מגוחך הוא שאחד הנפילים ינסה לשפוך שיחו בפני נמלים, אף כי עצם השם הקומי — נפיל — צופן בחובו את ההוזה הדראמתי ואת העתיד הטראגי. אכן, נפול יפול, ואם לא הנמלים הרי התולעים ודאי תאכלנה את בשרו. ואולם האין אתם סבורים כי תחושת העצמה שבהוזה יונקת דווקא מהרגשת החדלון שבעתיד? לא, אינכם סבורים כך. ואני לא אנסה לשכנע אתכם. לא אתאר לפניכם את המיית יין־האיתנים אשר שצף ותסס וגאָה בכל עורק מעורקי. רק את מהלך הקרב אתאר בקצרה, ואף תיאור זה אינו מיעד אלא לאלה אשר — כמוני, למשל — מימיהם לא ראו קורידה בעיני־הבשר שלהם.

הושמעה תקיעת החצוצרות ובזירה הופיעו הפיקאדורים על סוסיהם. בידיהם החזיקו חניתות. אחת החניתות נתקעה בשרירים שמאחרי ערפי. סילון של דם־ענב פרץ מן הפצע. כל ימי רגיש הייתי לכוֹהֵל. סילון הארגמן שיכרני כהרף־עין. עצמתי גברה שבעתיים. הסתערתי על הסוסים והברחתים יחד עם הפיקאדורים שעל גביהם. עוד לא התעשתי והבאנדרילירוס הגיעו. הללו לא חניתות היו בידיהם כי אם באנדריליאס — מקלות־עץ קצרים מקושטים ניירות צבעונים וקרסי־ברזל מחודדים בקציהם. גופי שימש מטרה לבאנדריליאס. הבאנדרילירוס קלעום בי בזה אחר זה. שנים מן הקרסים ננעצו בגבי וניירות־הצבעונים נמתחו כמפרשים קטנים. נדמה היה כי צמחו לי כנפיים. שוב לא הייתי פר אלא כרוב. אחד הכרובים.

אז בא המאטאדור או הטורירו, הידוע מחוץ לספרד — ביחוד בקרב חסידי „כרמן“ של ביזה — כטוריאדור. היה זה גבר חסון ויפהפה, לבוש מדי־פאר עתיר־גונים ורבי־רושם. הוא הסיר את כובעו השחור והקדיש את הקרב לאשתי. נחשולי תשואות סוערות הרעידו את אמות־הספים. כל הקהל העצום עמד על רגליו. בלחייה של אשתי פרח הסומק, התרסס ניצנוצים־ניצנוצים והקרין ברק־שני מכל אבן מאבני־החן שבתכשיטיה. שוב נתפרס גופה בנפתול־פתנים הרטיט את שיפעת הניצנוצים שנורעו על כל דמותה ככוכבים על פני השמיים. הפוכבים היבהבו, קרצו קריצת־פיתוי, וכבו. מדוע כבו הפוכבים?

הפוכבים כבו משום ששחר אדום־כדם התנפנף באופק. הטורירו ניפנף לגד עיני בשחר ארגמני. יראתי את השחר. נפשי נקעה מן הזריחה. חשקתי בכוכבים. בצבא־שמיים המשלהב אורים צהבהבים־ירקרקים בכחול רקיע אפל. תיעבתי את ארגמן השחר המבשר להטה של חמה, שטמתי את השני המכאיב את עיני. במלוא אוני גחתי עליו לגחו בקרני, לרמסו בטלפי, לבתקו, לשספו, להכחידו. אבל השחר חמק

ממפתי המוחצת ושוב חזר והתנפץ באופק כרדיד־ארגמן. הסתערתי עליו בשניה, בשלישית, ברביעית, עד אשר גברתי עליו ויכולתי לו. גזו השחר ורד חושך. ובחושך ניצנצו כוכבים — מהם כאבני־חן בתכשיטיה של אשה ומהם כעיניים שדאגת־מעמקים מעמעמת את זיון. עדי־רגע הבריקו הכוכבים ושוב כבו. אפלה דביקה פשתה ביקום. האמפית־אטרון רעם, געש, שאג. נחשולי תשואות ניפחו את העלטה כאוויר המנפח עד־אפקיעה שלפוחית־שעשועים.

רק אז חשתי כי בערפי ננעץ פגיון. ננעץ, סובב ונעקר. מן הנקב זורם מוחי ומזדלף על פני הזירה. ובכל מקום שבו פוגעים או נוגעים בריפרוף תאי מוחי בזירמתם גדלקות שלהבות באפלה, מזדהרות, מהבהבות ומתקרנות כגחלילות בלילה. אלו הן האידיאות. אידיאות ירקרקות ואידיאות אדמומיות, אידיאות אפלטון־ניות ואידיאות אווקלידיות, אידיאות אלהיות ואידיאות שטניות, תיזות ואנט־תיזות, מעגל וקוביה, טוב ורע, פרומיתיאוס ואדם הראשון, משוואה ריבועית ומונה־ליזה... כך געשיתי מיתקן לייצור אידיאות.

ה

כשהתעוררתי בבית־החולים שבוע לאחר־מכן ראיתי את אשתי שהיתה רכונה מעלי. פניה נוכח פני ומבטה, מבט הדאגה, נעוץ בעיני. ואולם עכשיו לא חשתי את העופרת. היא הותכה.

לימים נדע לי כי התעלפתי ברגע הדראמתי ביותר של ההרצאה ונלקחתי באמבולנס לבית־החולים. עשרים־וארבע שעות אחרי־כן גילו גידול במוחי וכעבור ארבעים־ושמונה שעות נותחתי...

אני שומע את צעדיה של אשתי על המדרגות. היום לא אטמין את הניירות מתחת לביטנה שבמעיל־הגשם. אדרבה, היום אפתח את כל הכפתורים, ארחיק את הביטנה, ואת כל פיסות נייר־הטואלט אפזר על פני הרצפה. אלא שלפני כן חייב אני לעשות את המוטל עלי. עדיין לא כתבתי אף משפט אחד בכתיבה תמה. חושש אני כי איחרתי את המועד. היא מתקרבת. אסור לי לצער אותה. אכתוב כמה מלים, ויהי מה. אנסה לכתוב מהר, ובכל־זאת בכתב־יד ברור ודייקני. מה היא התמונה היום? אבא אבן מרצה בוועידה לפיתוח ארצות נחשלות. הרבה כושים מקשיבים. לא, לא יפה לכתוב כך. אני אכתוב: נציגי מדינות אפריקה מקשיבים רוב־קשב.

היא נועצת את המפתח בחור המנעול.

היום התקדמות ניכרת.

היכן המחברת?

התקדמות, התקדמות, התקדמות...